

ศาสตราจารย์ ฌอง ปอล ซาร์ตร์

ศาสตราจารย์ ฌอง ปอล ซาร์ตร์ (Jean-Paul Sartre) เป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสผู้สร้างปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ขึ้นมาเพื่อสนับสนุนความคิดของคนหนุ่มสาวและผู้ที่ยึดเสรีภาพทั้งหลายและต่อต้านลัทธิมาร์กซิสต์ด้วย ศาสตราจารย์ ดร. พินิจ รัตนกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญากล่าวว่า “... ถึงแม้ว่าปรัชญาอัตถิภาวนิยมของซาร์ตร์จะเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สองและซาร์ตร์สิ้นชีวิตไป 10 กว่าปีมาแล้ว แต่ปรัชญานี้ก็ยังเป็นปรัชญาที่มีคนสนใจและวิพากษ์วิจารณ์อยู่มาก ความคิดของซาร์ตร์มีทั้งที่ถูกใจและไม่ถูกใจคนอ่าน แล้วแต่ว่าคนอ่านยึดถือความเชื่อเช่นใด โดยทั่วไปแล้วปรัชญาของซาร์ตร์มักจะขัดแย้งกับสิ่งที่คนจำนวนมากยึดถืออยู่ ดังนั้นปรัชญาอัตถิภาวนิยมของซาร์ตร์จึงถูกโจมตีมากกว่าปรัชญาของผู้อื่น แม้แต่ในกลุ่มของนักปรัชญาอัตถิภาวนิยมเองก็มองซาร์ตร์ในแง่ลบเสียส่วนมาก นักวิจารณ์บางคนกล่าวหาว่าซาร์ตร์สร้างปรัชญาขึ้นมาเพื่อยุ่งหนุ่มสาวให้ละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีและคำสอนของศาสนาทั้งหมด สนับสนุนให้บุคคลเหล่านี้กระด้างกระเดื่องต่อผู้ใหญ่และผู้มีอำนาจ บางคนก็พูดถึงซาร์ตร์ด้วยความรู้สึกสะอิดสะเอียนดูถูกดูหมิ่นเพราะฝังใจว่าซาร์ตร์ต้องการให้ทุกคนทำตัวแบบฮิปปี แต่งตัวสกปรกโตมม ไร้หนวดเครารุงรัง เทียวเร่ร่อนไปตามสถานที่ต่างๆ โดยปราศจากจุดหมายปลายทางของชีวิต บางคนถึงกับห้ามลูกหลานไม่ให้เรียนปรัชญาของซาร์ตร์เพราะกลัวว่าจะกลายเป็นคนสิ้นหวังในชีวิต ไม่ทำงานทำการอะไร มีแต่ระทมขมขื่นกับชีวิตไป

วันหนึ่งๆ เท่านั้น และในที่สุดก็ฆ่าตัวตายได้ ส่วนผู้ที่เป็นักศาสนาก็โจมตีซาร์ตร์ว่าเป็นผู้มีส่วนสำคัญที่ทำให้ศีลธรรมของสังคมเสื่อมโทรมลงด้วยการทำลายสถาบันการแต่งงานและครอบครัว ยุ่งส่งเสริมหนุ่มสาวให้มีความสัมพันธ์ทางเพศในรูปแบบต่างๆ กันโดยอิสระเสรี

ไม่ว่านักวิจารณ์จะโจมตีซาร์ตร์มากขนาดไหน ปรัชญาของซาร์ตร์ก็ยังเป็นที่สนใจของคนทั่วไป และซาร์ตร์เองก็ได้รับการยกย่องชมเชยว่าเป็นนักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่คนหนึ่งในศตวรรษนี้

ปรัชญาของซาร์ตร์เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากจนกระทั่งเวลาพูดถึงปรัชญาอัตถิภาวนิยม เรามักจะนึกถึงปรัชญาของซาร์ตร์แต่เพียงผู้เดียว ทั้งๆ ที่มีนักปรัชญาอัตถิภาวนิยมอยู่หลายคน”

นาม “ฌอง ปอล ซาร์ตร์” มักปรากฏเคียงคู่อยู่เสมอกับการกล่าวอ้างถึงปรัชญาอัตถิภาวนิยมซึ่งเป็นปรัชญาที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อ “เสรีภาพ” อันเป็นเครื่องยืนยัน “คุณค่า” ของมนุษย์เหนือสิ่งอื่นใด. (พินิจ รัตนกุล. 2523 : 8-10)

ฌอง ปอล ซาร์ตร์ เกิดเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2448 ในครอบครัวที่มีฐานะดี ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส บิดาเป็นวิศวกรทหารเรือ เสียชีวิตในอินโดจีนเมื่อซาร์ตร์มีอายุเพียง 2 ขวบ ซาร์ตร์และมารดาอาศัยอยู่กับตาและยาย เป็นเวลานานจนซาร์ตร์เข้าโรงเรียนและมารดาแต่งงานใหม่ ตาของซาร์ตร์คือ ดร. ชาร์ลส์ สไวเซอร์ (Dr. Charles Schweitzer) ผู้เป็น

ฌอง ปอล ซาร์ตร์ : “There is no within.
There is nothing.
I am nothing.
I am free.”

(Huxley. 1965:199)

ศาสตราจารย์สอนภาษาเยอรมันในสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่ง ดร. สไวเซอร์เป็นผู้คงแก่เรียนและเคร่งศาสนา ต้องการให้ซาร์ตร์เป็นเด็กดีและรอบรู้วิทยาการต่างๆ ตั้งแต่อายุยังน้อย ดังนั้น จึงสอนให้ซาร์ตร์มีระเบียบวินัยและส่งเสริมสนับสนุนให้อ่านเขียนหนังสือมากกว่าทำสิ่งอื่น ซาร์ตร์จึงเริ่มสนใจหนังสือตั้งแต่ยังเยาว์และไม่ชอบเล่นซุกซนเช่นเด็กอื่นๆ ซาร์ตร์ชอบใช้เวลาว่างส่วนมากอยู่ในห้องสมุดของตาซึ่งมีหนังสือตำรับตำรามากมายหลายประเภท ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เขาสามารถอ่านและเขียนได้ตั้งแต่อายุ 6 ขวบ

การศึกษา

ซาร์ตร์เรียนหนังสืออยู่ที่บ้านจนถึงอายุ 11 ปี จึงไปเข้าโรงเรียนที่เมืองชายทะเลแห่งหนึ่งและต่อมาได้ย้ายไปเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนมัธยมเฮนรี 4 (Henry IV Secondary School) ในกรุงปารีส ซาร์ตร์เข้ามหาวิทยาลัย École Normale Supérieure เมื่ออายุ 19 ปี โดยเลือกเรียนวิชาปรัชญาเป็นวิชาเอก เขาเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้จนจบการศึกษาได้รับปริญญาเอกสาขาปรัชญา

ชีวิตการงาน

เมื่อชาร์ตร์จบจากมหาวิทยาลัยแล้วก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์สอนวิชาปรัชญาตามเมืองต่างๆ แถบชายทะเล เขาสอนอยู่ไม่นานก็ย้ายไปอยู่ในกรุงปารีส และต่อมาได้มีโอกาสไปศึกษาวิชาปรัชญาเพิ่มเติมที่ประเทศเยอรมนีเป็นเวลา 1 ปี ระหว่างที่ศึกษาในมหาวิทยาลัย ชาร์ตร์มีโอกาสได้สัมผัสกลิ่นไอของเสรีภาพมากจนเปลี่ยนบุคลิกใหม่จากคนขี้อาย เกรงขريمเรียบร้อย มีระเบียบวินัยมาเป็นคนกล้าคิดกล้าทำ แต่งเนื้อแต่งตัวและประพฤติตามใจชอบ ไม่คำนึงถึงระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ

ในบรรดาเพื่อนร่วมมหาวิทยาลัยที่ชาร์ตร์สนิทสนมด้วยนั้น ซิโมน เดอ โบวัวร์ (Simone de Beauvoir) เป็นเพื่อนหญิงที่ชาร์ตร์ให้ความสนิทสนมมากที่สุด ซิโมนเป็นนักศึกษารุ่นหลังชาร์ตร์ 3 ปีมาจากครอบครัวที่มีฐานะดีและเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีมาก ซิโมนได้มาสัมผัสเสรีภาพเป็นครั้งแรกในรั้วมหาวิทยาลัย และเมื่อมาพบสนิทสนมกับชาร์ตร์ได้สัมผัสกับเสรีภาพมากขึ้นอีก

ความสัมพันธ์ระหว่างชาร์ตร์กับซิโมนมีลักษณะพิเศษกว่าความรักระหว่างชายหญิงทั่วไป ชาร์ตร์และซิโมนไม่ต้องการให้การแต่งงานมาผูกมัดเขาทั้งสองเข้าด้วยกันในนามของกฎหมายและศาสนา ดังนั้นเขาทั้งสองจึงอยู่ด้วยกันโดยไม่แต่งงานจนตลอดชีวิต ชาร์ตร์และซิโมนเป็นเพื่อนชีวิตกันมาเป็นระยะเวลายาวนานถึง 50 ปีจนกระทั่งชาร์ตร์ถึงแก่กรรมไปก่อน

ชาร์ตร์เป็นคนเขียนหนังสือเก่งมาก งานเขียนของเขาไม่ว่าจะเป็นเรื่องสั้น นวนิยาย บทละคร บทความหรือหนังสือปรัชญาได้รับความสำเร็จอย่างรวดเร็ว จนชาร์ตร์ลาออกจากอาชีพ

สอนหนังสือมาเขียนหนังสือเพียงอย่างเดียว ในการเขียนหนังสือนั้นชาร์ตร์ชอบไปนั่งเขียนที่ร้านกาแฟท่ามกลางบรรยากาศที่เต็มไปด้วยกลิ่นกาแฟควันบุหรี่ และเสียงพูดคุยกัน ร้านกาแฟที่เขาชอบไปนั่งเป็นประจำคือ Cafe' de Flore ในย่าน St. -Germain-des-Près ใกล้มหาวิทยาลัยซอร์บอน

ชาร์ตร์เป็นนักปรัชญาซึ่งไม่แต่เพียงยึดมั่นในเสรีภาพที่เป็นนามธรรมเท่านั้นแต่ชาร์ตร์เป็นนักปฏิบัติด้วย เขากล่าวเสมอว่า “ความคิดและการกระทำจะต้องไปด้วยกัน” “การกระทำช่วยให้ความคิดที่เป็นนามธรรมกลายเป็นรูปธรรมขึ้นมาได้” ดังนั้นเมื่อทหารนาซีกรีธาทัพเข้ายึดครองกรุงปารีสในสงครามโลกครั้งที่สอง ชาร์ตร์จึงเข้าร่วมกับขบวนการกู้ชาติใต้ดิน ได้เขียนบทความและละครหลายเรื่องเพื่อกระตุ้นชาวฝรั่งเศส ให้ต่อสู้เอาเสรีภาพคืนมา

หลังสงครามโลกครั้งที่สองชาร์ตร์เข้าเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศส ใช้ความสามารถทั้งการพูดการเขียนต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบและการกดขี่ข่มเหงที่มีอยู่ในสังคม นอกจากนั้นยังเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องเสรีภาพให้แก่ประเทศด้อยพัฒนาเช่น แอลจีเรีย เวียดนาม เป็นต้น

พ.ศ. 2509 รัสเซียส่งทหารเข้ายึดครองฮังการีและพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสประกาศสนับสนุนรัสเซีย ชาร์ตร์ลาออกจากสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ทันที และหลังจากนั้นก็เริ่มพูดและเขียนโจมตีลัทธิมาร์กซิสต์ตลอดมา

พ.ศ. 2511 ได้เข้าร่วมกับนักศึกษาและกรรมกรขับไล่รัฐบาลของชาร์ลส์ เดอโกล การต่อต้านรัฐบาลทำให้ชาร์ตร์ถูกจับเข้าคุกหลายครั้ง

ความผิดหวังของชาร์ตร์เกิดจากการมองเห็นว่าลัทธิมาร์กซิสต์ที่นำไปใช้นั้นเป็นระบอบเผด็จการอย่างหนึ่ง ไม่สามารถจะสร้างความเป็นธรรมในสังคมให้เกิดขึ้นได้ ชาร์ตร์จึงสร้างปรัชญาอัตถิภาวนิยมขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อต่อต้านลัทธิมาร์กซิสต์ซึ่งไม่เห็นคุณค่าของเสรีภาพของแต่ละบุคคล การยึดมั่นในเสรีภาพทำให้ชาร์ตร์ไม่ยอมผูกมัดตัวเองเข้ากับลัทธิการเมืองหรือองค์กรใดๆ อีกต่อไป

ใน พ.ศ. 2507 คณะกรรมการรางวัลโนเบลได้พิจารณาตัดสินมอบรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมให้แก่ ฌอง ปอล ชาร์ตร์ แต่เขาปฏิเสธที่จะรับรางวัลนั้น เพราะเห็นว่าเป็นรางวัลของประเทศทุนนิยมซึ่งเขามีความรู้สึกในทางลบอยู่แล้ว และเห็นว่าเกียรติยศนั้นเป็นสิ่งที่มอบให้กันไม่ได้ ทุกคนจะต้องสร้างขึ้นมามีด้วยตัวเอง

ฌอง ปอล ชาร์ตร์ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2523 ณ กรุงปารีส เมื่อเขามีอายุได้ 75 ปี

แม้ว่าปรัชญาอัตถิภาวนิยมของชาร์ตร์ยังนำมาใช้เป็นปรัชญาการศึกษาไม่แพร่หลายและจริงจังนักในปัจจุบัน แต่ความคิดตามแนวปรัชญานี้ก็มีประโยชน์อยู่ไม่น้อยต่อการศึกษาในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย บางประเทศที่ได้นำเอาความคิดตามปรัชญานี้ไปทดลองใช้แล้วได้สังเกตเห็นผลประโยชน์และให้แนวคิดเอาไว้ อย่างน่าสนใจยิ่ง (ดู : “ปรัชญาการศึกษาตามลัทธิอัตถิภาวนิยม” โดย ศักดา ปรารักษ์ประทานพร, สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 2) ปรัชญาอัตถิภาวนิยมของชาร์ตร์จะมีประโยชน์ต่อวงการการศึกษาของไทยบ้างหรือไม่ นั่นขึ้นอยู่กับว่าเราจะสามารถเลือกสาระสำคัญมาใช้ได้มากน้อยเพียงใดและอย่างไรเท่านั้น

วริทธิ์ วศิณสรการ

บรรณานุกรม

- ประยูร มีฤกษ์, พระมหา. เปรียบเทียบแนวคิดพุทธศาสน์กับชาร์ตร์. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2526.
- พินิจ รัตนกุล. ปรัชญาชีวิตของ ฌอง ปอล ชาร์ตร์. กรุงเทพมหานคร : สามัญชน, 2523.
- ศักดา ปรารักษ์ประทานพร. “ปรัชญาการศึกษาตามลัทธิอัตถิภาวนิยม”, สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 2 : ตุลาคม-ธันวาคม 2528.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทิว. ปรัชญาเอ็กซิสตอลเซี่ยลลิสม์. กรุงเทพมหานคร : วลี, 2526.
- Huxley, Sir Julian and others. **Growth of Ideas : Knowledge, Thought, Imagination.** New York : Doubleday & Co Inc., 1965.
- Barnes, Hazel E. **Sartre.** Philadelphia : J. B. Lippincott, 1973.
- Cunning, Robert D. **Jean Paul Sartre.** New York : Vintage Books Edition, 1972.